

Lapsi vauraassa turvattomassa maailmassa

SEPPO LINDBLOM

Tarvitaanko Suomessa lastensuojelua?

Aloittaessani 15 vuotta sitten luottamustoimeni Lastensuojelun Keskusliiton puheenjohtajana oli takana yli 60 vuotta lastensuojelujärjestöjen tiivistä yhteistoimintaa ja lainsäädäntöön perustuvaa uudistustyötä. Kehitykselle olivat olleet tunnusomaisia taukoamaton taloudellinen kasvu, sosiaalisen tasauksen edistyminen ja kansalaisyhteiskunnan vahvistuminen. Hyvinvointivaltion perusteita järkyttänyt Suomen suuri lama katkaisi tämän kehityskulun.

Muistan ajatusteni kulkeneen tuolloin siihen suuntaan, että talouskasvu väistämättä elpyy, mutta sitä seuraa vasta pitkän viiveen jälkeen työllisyyden kohentuminen. Tästä on puolestaan pitkä ajallinen matka laman aiheuttamien rakenteellisten ja sosiaalisten murtumien korjaamiseen. Niinpä lastensuojelunkin kannalta vaikeimmat ongelmat olisivat vasta kaukana edessäpäin. Monet ajattelivat kanssani samalla tavoin, mikä heijastui selvästi tuolloin käydyissä keskusteluissa.

Tämä ajatuksenjuoksu on pätevä edelleenkin, sillä onhan suomalainen hyvinvointivaltio vielä monelta osin lamasairauden sosiaalinen toipilas. Silti huomaan lastensuojelua koskevan keskustelun kiinnittyneen yhä enemmän niihin ongelmiin, joita syntyy kaiken aikaa kasvavan vaurauden ja tavarapaljouden oloissa. Nykyaikaistuva yhteiskunta tuo mukanaan paitsi modernin talouden ja teknologian myös modernin työelämän ja perheen. Lastensuojelun haasteet eivät ole loppuakseen kypsässä suomalaisessa hyvinvointivaltiossa, joka sijoittuu monestakin näkökulmasta tarkasteltuna materiaalsen hyvinvoinnin globaaliin kärkeen.

Muutamia vuosia sitten teimme keskusliiton toiminnanjohtajan Mauri Upanteen kanssa vierailun Petroskoihin lähialueyhteistyöhön liittyen.

Elettiin aikaa, jolloin lastensuojelutyö oli viriämässä suurten murrosten jälkeen. Kun kerroimme suomalaisista olosuhteista, niin päällimmäinen meille esitetty kysymys kuului, tarvitaanko Suomen tapaisessa rikkaassa hyvinvointiyhteiskunnassa lainkaan lastensuojelua.

Siitä alkaen on tuolloin käyty keskustelu askaruttanut mieltäni. Se on omalta osaltaan vauhdittanut ajatusteni siirtymistä syrjäytymisen problematiikasta sellaiseen lasten pahoinvointiin, jota esiintyy materiaalsen hyvinvoinnin olosuhteissa. Tämäkin kirjoitukseni pyrkii omalta osaltaan olemaan vastaus suomalaiselle valtuuskunnalle Petroskoissa esitettyyn hämmentävään kysymykseen.

Modernisaation kahdet kasvot

Saan olla kiitollinen siitä, että samalla kun amatillinen urani on kulkenut yhteiskunnan kovalla sektorilla, minulle on avautunut pitkäaikainen luottamustehtävä yhdellä kaikkein kiintoisimmalla pehmeällä sektorilla. Tämä on moninaistanut ja monimutkaistanut ajatusmaailmani sekä kypsyttänyt eräänlaista ambivalenssia niin, että minulla on koko lailla illuusioton kuva talouskasvun vaikutuksesta hyvinvointiin.

Mutta on tällä ambivalenssilla syvempikin alkuperänsä. Lastensuojelun kysymyksiä on näet alettu lähestyä yhä laajemmasta niin käytännöllisestä kuin tieteidenvälisestäkin näkökulmasta. Talouden, työllisyyden, sosiaalisen tasauksen, koulutuksen ja mielenterveyden kysymykset kytkeytyvät toisiinsa. Lastensuojelun Keskusliiton omassa piirissä käyty keskustelu, niin hallituksen kokouksissa kuin toimistossa, kertoo yhä selvemmin siitä, että lastensuojelun hankalimmat ongelmat eivät näytä enää juontuvan ensisijaisesti laman ja sen syrjäytymisvaikutusten jälkiseurauksista.

Mielenkiintoista on huomata, että silloin kun ne ongelmat näyttävät liittyvän tiiviisti laman jälkiseurauksiin, on keinojen etsiminenkin tavallaan helpompaa. Silloin taas, kun ne liittyvät lasten pahoinvointiin modernissa hyvinvointiyhteiskunnassa, silloin on ongelmien alkuperäkin vaikeammin hahmotettavissa ja reseptien löytäminen työn takana.

Aikamme kenties siteeratuin sosiologi Zygmunt Bauman (2002) on ilmaissut pulman oivallisesti: modernia hyvinvointiyhteiskuntaa hallitsevat mieluummin epävarmuus ja riskit kuin materiaallinen puute ja hätä. Bauman ei ole mikään keskustelun johtaja yhteiskuntapolitiikan käytännöllisissä kysymyksissä, mutta uusien näkökulmien avartajana hän on vertaansa vailla. Hän jatkaa, että nälässä subjektiivinen kärsimys ja sen objektiivinen syy ovat erottamattomasti sidoksissa toisiinsa ja sidos on ilmeinen ja luja.

Toisin on silloin, kun vastataan yhteiskuntapolitiikan haasteisiin Suomen tapaisessa hyvinvointiyhteiskunnassa, jonka vauraus on sitä luokkaa, että se on maailman köyhimpien maiden huikkeimpienkin tulevaisuuden suunnitelmien tavoittamattomissa. Korkean aineellisen hyvinvoinnin oloissa lasten pahoinvoinnin syyt ja seuraukset sekä yhteiskunnalliset sidokset ovat pahasti hämärtyneet. Sen jälkeen kun suomalainen hyvinvointivaltio muutaman vuosikymmenen kuluessa tuli aikalaisiamme huomattavasti köyhempien suomalaisten toimesta rakennetuksi, me rikkaat suomalaiset olemme tänä päivänä uusien haasteiden edessä sormi suussa.

Lastensuojelun näkökulmasta on modernisaatiossa havaittavissa kaksi toisilleen täysin vastakaista tendenssiä. Yhtäältä kertoo modernisoitumisen ja demokratisoitumisen yhteiskunnallinen etiikka siitä, että lapsi tulisi nähdä yhä vahvemmin ja varhemmin yksilönä, jonka ääntä tulee kuunnella. Toisaalta viestittää modernisaation mukanaan tuoma yhteiskuntarakenteen muutos siitä, että lapsi on jäänyt yhä enemmän yksin. Mutta miten meillä aikuisilla voi olla herkistynyt korva kuulemaan jotain sellaista, josta yhteiskunnallisesti kaiken aikaa etäännyimme? Tässä on edessämme niin vakava ongelma, että siitä ei selvitä pelkillä lapsen oikeuksien julistuksilla.

Modernit hyvinvointiyhteiskunnat ovat tulleet taloudellisesti vauriksi ja etiikaltaan demokraattisiksi, mutta samalla lasten kannalta monin tavoin turvattomiksi. Ei ole kuitenkaan paluuta vähemmän vauraiseen, vähemmän demokraattiseen

eikä vähemmän epävarmaan yhteiskuntaan. Lastensuojelun näkökulmasta puolestaan ei ole paluuta niin sanottuun traditionaaliseen perheeseen. On peruuttamatonta, että vanhempien sukupuolinen tasa-arvo on vahvistunut. Yhtä lailla peruuttamatonta on, että lapsi on työelämän demokratisoitumisen myötä enemmän yksin kuin ennen. Tähän kaksikasvoiseen modernisaatioon ja sen vastakkainasetteluun sinänsä en siis löydä mitään ratkaisua.

Mutta kun kuvatun ambivalenssin hyväksyy, niin sen ei välttämättä tarvitse johtaa turhautumiseen, vaan se voi myös avata ovia näkemään yhteiskuntapolitiikan uusia haasteita ja aktiviteettien mahdollisuuksia. Lastensuojelutyössä se tarkoittaa ennen muuta kadonneen vanhemmuuden etsimistä ja lapsen sosiaalisen pääoman vahvistamista varhaisiin aikuiskontakteihin kytkeytyvien luottamussiteiden avulla. Mutta miten sitten lopultakin on nähtävä ambivalenssin, turvattomuuden ja luottamuksen välinen yhteys? Sitä käymme seuraavassa tarkastelemaan.

Kadonnutta vanhemmuutta etsimässä

Lähestyessämme näitä lastensuojelun nykyaikaisia haasteita kohtaamme ongelman, jota ytimekkäästi voisi kutsua vanhemmuuden puutteeksi. Kun tämä käsite on noussut keskusteluun, monet ovat pitäneet sitä liian epäselvänä ja riidanalaisena. Se voi mielestäni kuitenkin olla ongelman asettelussa hyödyksi, jos se ymmärretään riittävän laajasti ja syvällisesti. Silloin se edellyttää kolmen asian erittelyä: mitä tarkoitetaan lasten kuulemisella, mitä vanhemmuudella ja mitä erityisesti vanhemmuuden puutteella. Näistä kolmesta näkökulmasta pyrin jatkamaan tarkasteluani.

Lapsen kuulemisesta on tullut aikamme iskulause. Mutta niin kuin iskulauseille usein käy, niin on käynyt tällekin: se on iskostunut hyvin päihin, mutta menettänyt samalla problemaattisuutensa ja siis teränsä. Mitä enemmän siitä on tullut julistus, sitä vähemmän se on enää käytännön uudistustyön haaste ja ongelma.

Lasten kuulemisessa on tärkeitä kaksi asiaa. Ensinnäkin se, mitä kysytään, ja toiseksi se, milloin on oikea aika kysyä mitään. Tässä ei nyt missään tapauksessa olla laatimassa jotain kyselylomaketta lasta itseään koskevista asioista. Lapsen kuuleminen edellyttää kasvamista yhdessä, turvallista läsnäoloa sekä aikuisen herkistynyttä ja empaat-

tista tarkkaavaisuutta siihen nähden, miten lapsi edistyy ja valmistuu valtaansa käyttämään. Se saattaa edellyttää aikuisen taholta niin hienovaraista rohkaisua kuin hillintääkin. Koska aikuinen on auktoriteetti, demokratiasta ei tietenkään voi olla kyse. Sen sijaan on kyse demokratiaan orientoituvasta ja harjaannuttavasta dialogista aikuisen ja lapsen välillä eli sanalla sanoen demokraattisen kansalaisen kasvatuksesta.

Jotta lapsen kuulemisen valtasuhde, jota hallitsee mieluummin rakkauden mukanaan tuoma luottamus kuin demokraattinen tasavertaisuus, olisi omiaan kasvattamaan itsetunnon vahvan ja niin vapauksistaan kuin vastuistaan tietoisin aktiivin kansalaisen, tämä edellyttää lapsen ja aikuisen välistä vuoropuhelua sellaisessa turvallisuuden tunteen sävyttämässä jatkumossa, jolle moderni yhteiskunta on juuri rakentanut monenkaltaisia esteitä.

On syytä korostaa, että lapsen kuuleminen on mitä arkisin asia. Se ei onnistu suurieleisesti sen enempää yhteiskuntapolitiikan arkkitehtuurin kuin iskulauseittenkaan avulla. Se tarkoittaa vanhemmuuden pysyvää, turvallista ja luotettavaa jatkuvaa läsnäoloa, ja silloin tarkoitan vanhemmuudella muutakin kuin lapsen lähimmäisten piiriä, ennen muuta koulun ja terveydenhoidon ympäristöä. Vanhemmuus tarkoittaa siis koko sitä laajaa kenttää, jossa lapsi saa varhaiset kontaktinsa aikuisiin.

Vanhemmuuden puute puolestaan tarkoittaa, että nämä tärkeät varhaiskontaktit ovat häiriintyneet, käyneet uhanalaisiksi moderneissa, materiaalisesti täysin kelvollisissa tavarapaljouden olosuhteissa. On voinut syntyä järkytyksiä lapsen sosiaalisessa pääomassa ja – mikä tärkeintä – juuri siinä maaperässä, jossa pitäisi itää demokratian kannalta tärkeän yhteisöllisyyden ja solidaarisuuden siemenen.

Lapsen kuuleminen ei mielestäni onnistu, jos perheen piirissä pidetään hektistä laatuaikaa tärkeämpänä kuin arkista – vaikkapa vain sanatonta – mutta turvallista läsnäoloa. Korostan siis arjen turvallisia ja helliä rutiineja suhteessa laatu aikaan, joka tarkoittaa jännittävää ja dramaattista, nopeasti ohi kulkevaa yhdessäolon hetkeä. Lapsen ääni ei tule kuulluksi myöskään kouluympäristössä, jos koulu näkee tehtäväkseen tarjota vain tiedollisia valmiuksia itsekkäisiin ja ahneisiin yksilöllisiin tarpeisiin. Jos sen sijaan koulu tarkoittaa myös yhteisöllisyyden oppimista, turvallisuuden ja luottamuksen tunteen vahvistamista, silloin se

täyttää tehtävänsä myös vanhemmuuden ja lastensuojelun näkökulmasta. Terveydenhoitokaan ei saa olla pelkästään sairauden teknistä hoitamista vaan ennen muuta terveen itsetunnon ja sosiaalisen pääoman rakentamista. On syytä muistaa, että lääkäri jos kuka on aina ollut ja tulee olemaan vahva auktoriteetti. Terveydenhoidon sanalla ja käytöksellä on vanhemmuuden näkökulmasta erittäin suuri merkitys niin hyvässä kuin pahassa.

Lapsen pahoinvointi hyvinvoivassa yhteiskunnassa tarkoittaa siis sellaista katkosta aikuisuudessa, sellaista vanhemmuuden puutetta, jossa välipitämättömyys lapsen kohtalosta ei viestitä hänelle sen enempää niitä rajoituksia, joita hän tarvitsisi, kuin niitä rohkaisuja, jotka saataisivat olla tarpeen. Niinpä perheen piirissä jokin muu onkin tärkeämpää kuin tavarapaljous ja materiaallinen elintaso. Kouluympäristössä taas jokin muu on tärkeämpää kuin oppiminen sinänsä. Terveydenhoidossa jokin muu on vielä tärkeämpää kuin terveydenhoidon teknisen tason kasvaminen. Kun etsimme kadonnutta vanhemmuutta, etsimme siis reseptiä lapsen sosiaaliseen osaamiseen, jonka perusta ei ole tulotasossa vaan sellaisessa itsekunnonitukseen ja turvallisuuden tunteessa, josta sikiävät myös yhteisöllinen näkemys, toisen ihmisen huomioon ottaminen ja ymmärtäminen.

Jos hyväksymme modernisoitumisesta sen idean, että demokratisoituminen, vaurastuminen ja epävarmuuden lisääntyminen ovat kulkeneet käsi kädessä, niin meidän tulee vain tehdä realistisesti se johtopäätös, että lasten suojelemisesta, hoivaamisesta ja kasvattamisesta on tullut aiempaa huomattavasti haasteellisempi tehtävä. Palaan vielä tähän kysymykseen kirjoitukseni johtopäätöksissä pohtiessani kansalaisjärjestöjen yhteiskunnallista roolia.

Vallan ja valtaistamisen kysymyksiä

Suomen tapaisessa modernissa hyvinvointiyhteiskunnassa valtio määrittelee viime kädessä lapsipolitiikan linjat. Täytäntöönpano on ennen muuta kuntien vastuulla. Lapsen edun ja lapsen näkökulman esiintuomisessa ovat puolestaan lastensuojelujärjestöt olleet avainasemassa.

Kun valtakunnallisia yhteiskuntapoliittisia linjoja nykyaikaisessa painostusdemokratiassa vedetään, valtopoliittisesti ja näkyvästi kohtaavat ennen muuta poliittiset puolueet ja etujärjestöt. Tä-

tä kohtaamista karakterisoivat erikoistunut työelämä ja nimenomaan ammatillisesti järjestäytyneet aktiiviväestö. Se on vallan pelikenttä, jolla kohtaavat niin sanoakseni ”vahvat muskelit”. Lastensuojelujärjestöt eivät ole näkyvä, median esille nostama pelaaja tällä kentällä. Lasten ääni ei tule helposti kuuluviin, varsinkin jos se on kuuluakseen pahoinvointia oirehtivalta takapihalta.

Ajankohtainen vallan problematiikka ei kuitenkaan pääty tähän. Vaikka lastensuojelujärjestöt eivät esiinnykään näyttävästi valtapolitiikan areenoilla, ei tämä suinkaan tarkoita sitä, etteivätkö ne olisi merkittäviä vallankäyttäjiä. Niin kauan kuin on ollut lastensuojelua nykyaikaisessa mielessä, niin kauan on lastensuojelu aina ollut kiinnostunut elvytykseen, hoivaan ja kasvatukseen liittyvistä normatiivisista kysymyksistä. Kun lapsen asioihin puututaan, vaikkapa vain rakkauden hellällä kädellä, aina on kyse paitsi myötätunnosta myös vallasta, vapaudesta ja kontrollista.

Mielestäni on aiheellista pohtia tätä lastensuojelun ajankohtaista problematiikkaa myös laajemmasta hyvinvointipolitiikan perspektiivistä. Käsitteiseni mukaan kypsä myöhäismoderni hyvinvointivaltio on tienhaarassa, jota juuri vallankäytön näkökulmasta voi kutsua eräänlaiseksi hämmennyksen tilaksi. Ambivalenssi ei ole sinänsä hyvä tai paha asioiden tila. Se sisältää yhtäältä ainekset aktiiviseen ja refleksiiviseen itsekkyyteen mutta yhtä lailla myös turhautumiseen, toimettomuuteen ja välinpitämättömyyteen. Asian voi ilmaista niinkin, että tässä hämmennyksen tienhaarassa on nimenomaan kasvanut tarve pohdiskella kriittisesti valtaa ja valtaistamista koskevan yhteiskuntatieteen avulla aktiivin ja siis asioihin puuttuvan yhteiskuntapolitiikan perusteita. Erityisen tärkeää on pohtia näitä kysymyksiä lastensuojelun alueella, kun vallan, vastuun ja vapauden problematiikka vain herkkyytään lapsen oikeuksia julistettaessa.

Tom Arnkil käytti viimekesäisessä Reykjavikin pohjoismaisessa lastensuojelukokouksessa mielenkiintoisen puheenvuoron¹. Siinä hän kiinnitti kuulijoihinsa huomion Barbara Cruikshankin teokseen ”The will to empower” (1999). Tässä teoksessa käsitellään nykyaikaisen interventio-politiikkaan kytkeytyviä vallan, vapauden ja kontrollin kysymyksiä äärimmäisen herkällä ja taitavalla tavalla.

¹ Arnkilin esitelmä löytyy nimellä *Early intervention – anticipation dialogues in the grey zone of worry* nettisivulta www.bvs.is/?ser=243.

Cruikshankin mielestä demokraattinen hyvinvointipolitiikka² on aina epätäydellistä ja siis kriitikille altista juuri sen vuoksi, että hyvän tekeminen on aina myös vallankäyttöä. Jos ihmistä halutaan auttaa, pitää tietää, miten auttaminen parhaiten tapahtuu, ja tässä tiedossa on aina vallan siemen.

Mutta jos kohta hyvinvointipolitiikka onkin vallankäyttöä, siinä ei kuitenkaan ole kyse valtapoliittisesta konspiraatiosta. Cruikshank kertoo, miten häneltä meni aktiivisessa työssään vuosia, ennen kuin hän havahtui huomaamaan, että interventio-politiikan häpeämätön vallankäyttö on juuri sitä, mitä se on: häpeämätöntä ja avointa. Tässä suhteessa ei tieteellä ole paljastettavanaan mitään suuria ja myyttisiä totuuksia.

Cruikshank valottaa edelleen problematiikkaansa pohtimalla, joutuvatko hyvinvointipolitiikan asiakkaat vallan kontrolloimiksi ja syrjäyttämiksi vai olisiko vallankäytössä mieluummin kyse aktiivin kansalaisuuden kasvattamisesta. Hän hakee näin muodoin interventio-politiikan syvimpiä eettisiä perusteita. On suotavaa aktivoida ihmistä valtaistumiseen eli oman valtansa ja vapautensa oivaltamiseen, mutta on tuomittavaa tunkeutua ihmisen elämänhallinnan herkille alueille, joilla on kyse tarpeista ja päämääristä.

Interventio-politiikan problematiikka vain kärjistyy, kun Cruikshankin teosta hyödyntäen suuntaan katseen niihin tapauksiin, joissa auttamisen ja siis vallankäytön kohteena onkin lapsi. Lastensuojelu on nyt nähtävissä lapsen ”kuulemisena” siinä mielessä, että jossakin on löydettävissä raja, jossa lapsen aktivointi demokraattiseksi kansalaiseksi loppuu samalla kun lapsen kontrollointi alomaiseksi alkaa.

Tämä tärkeä rajaviiva, jossa valtaistaminen päättyy ja kontrolli alkaa, on vain kyvykkään ja sitoutuneen lastensuojelun vaistottavissa. Tarkoitetaan sitä, että modernissa hyvinvointivaltiossa, jossa pahoinvoinnin ja turvattomuuden oireita etsitään materiaalsen hyvinvoinnin olosuhteissa, vaatimukset lastensuojelun ammattitaidosta kasvavat suunnattomasti. Liikutaan luottamuksen vahvistamisen ja terveen itsetunnon kohentamisen aralla kentällä, jossa erehdykset ja konfliktit ovat väistämättömiä mutta samalla hyväksyntä ja an-

² *Atlantin takaisen yhteiskuntatieteen welfare-käsite on tunnetusti kapeampi kuin eurooppalaisen. Tämä ei estä saattamasta Cruikshankin argumentteja suomalaisen keskusteluun.*

teeksiänto välttämätöntä lastensuojelun ammattitaidon elimellisenä osana.

Lastensuojelun demografisista perusteluista

Modernin hyvinvointivaltion ikääntyminen eli nähtävissä oleva väestörakenteen vinoutuminen on tuomassa omat mausteensa ja arvopainotuksensa lapsista käytävään keskusteluun. Elatussuhteen huolestuttava kehitys on kytkemässä toisiinsa yhtäältä lastensuojelun pehmeät ja toisaalta poliittisen systeemin toimintakyvyn tehokkuuden kovat argumentit. Tämä ei ole mitenkään yllättävää eikä ainutkertaista. Päinvastoin on niin, että lastensuojelu sai sysäyksensä Pohjolassa juuri ensimmäisistä väestörakenteen kehitystä koskevista tilastoista. Suomen lastensuojelun historia (Pulma & Turpeinen 1987) kertoo, miten 1700-luvun puolivälissä ensimmäiset väestötilastot viestittivät niin syntyvyyden ennakoitua suuremmasta vähenemisestä kuin vanhusväestön osuuden yllättävästä kasvusta. Eteen avautuva väestörakenteen huolestuttava kuva juuri teki lastensuojelusta yhteiskuntapoliittisen kysymyksen.

Tämän päivän tilastoaineisto antaa meille mahdollisuuden tarkastella aktiivien ja passiivisen väestöosan rakenteita ajassa kauas eteen- ja taaksepäin. Rakenteissa näkyy raju muutos. Sata vuotta sitten kymmenestä elätettävästä oli peräti kahdeksan lasta. Voimme huudahtaa: mikä haaste, mikä dynamiikka, mikä muutoksen potentiaali! Näillä näkymin sadan vuoden kuluttua on kymmenestä elätettävästä kahdeksan vanhusta. Voimme jälleen huudahtaa: mikä haaste! Mutta sitten ei kuulukaan enää huudahduksia, vaan pelkätään huokauksia siitä, millainen mahtaa olla maamme sivistyksellisen, sosiaalisen ja taloudellisen elämän dynamiikka, kun lasten runsaus on muuttumassa vanhusten paljoudeksi. Samalla avautuu viime vuosisadan suomalaisen yhteiskunnan menestystarina uudessa valossa: yhtä paljon kuin on puhuttu talouden ja teknologian roolista, yhtä vähän on puhuttu runsaan lapsiväestön mukanaan tuomien haasteiden ja niiden voittamisen dynaamisesta merkityksestä.

On ilmeistä, että väestörakenteen vinoutumisen kulminaatiopisteen lähestyminen antaa lisäpontta lapsipolitiikalle ja sen myötä lastensuojelullekin. Mielestäni on kuitenkin syytä heittää tähän keskusteluun ja argumentointiin pidäkkei-

tä kysymällä, onko lastensuojelun perustavin argumentti humaninen, eikä siis aikaan ja paikkaan sidottu, vai onko se nimenomaan aikaan ja paikkaan sidottu systeemin tehokkuusvaatimus. Arvaukseni on, että 1700-luvulla lastensuojelun merkityksen keksivät ensinnä turvallisuuspoliittisesta tyhjiöstä huolestuneet kenraalit. Rohkea oletukseni on, että 2000-luvulla keskustelua johtavat yhteiskuntapolitiikan humanistit.

Mielellään rakennetaan toiveita sen varaan, että arvokeskustelussa lastensuojeluun liittyvät kysymykset saisivat yhä priorisoidumman aseman. Jos yhteiskuntapoliittinen priorisointi tarkoittaisi sitä, että hyvät asiat pannaan huonoja asioita vastaan, niin tähän ei olisi mitenkään vaikeata. Priorisointi on vaikeata sen vuoksi, että siinä asetetaan niukkojen resurssien vallitessa yksiiä hyviä asioita toisia hyviä asioita vastaan. Niklas Luhmann on huomauttanut, että arvokeskustelu on liian helppoa, koska arvoista syntyy liian helposti yksimielisyys. Näin on hänen mielestään varsinkin nykyaikaisessa hyvinvointivaltiossa, jonka symboliikka on osoittautunut ylivoimaiseksi, lyönyt lävitse laidasta laitaa ja synnyttänyt poliittisen reformikilvan. Suomessa viimeksi käyty vaalikeskustelu osoitti, että väestörakenteen näkökulmasta meillä tuli priorisoiduksi ensiksi lasten asia, toiseksi työikäisten asia, kolmanneksi työttömien asia ja neljänneksi vanhusten asia. Toistaiseksi on siis priorisoitu kaikki eli ei mitään.

Yhteiskuntapolitiikassa liikutaan aralla ja herkällä alueella, kun lasten ja vanhusten tarpeita ja vaatimuksia asetetaan vastakkain. Minulle muistuu mieleen asiaa koskeva kahdenkeskinen keskustelu ystäväni Mauno Koiviston kanssa. Hän ei rohjennut lähestyä arkaa asiaa muuten kuin symbolien avulla. Hän kertoi minulle sadun, jonka kerron nyt edelleen teille, arvoisat lukijani.

Metsässä asui lintuemo kahden poikasensa kanssa. Syttyi nopeasti leviävä metsäpalo, jonka roihujen alta lintuemo ehtisi pelastaa vain toisen poikasistaan. Molemmat pyrkivät vaikuttamaan emon päätökseen. Ensimmäinen poikasista lausui: jos minut pelastat, huolehdi sinusta kaikkeni antaen elämäsi loppuun saakka. Toinen poikainen sanoi: jos minut pelastat, lupaan huolehtia omista poikasistani niin kuin sinä minusta. Annan nyt lukijoilleni priorisointitehtävän. Jätän teidän asiantuntevaan harkintaanne, kumman poikasen lintuemo pelasti. Kun olette ratkaisunne tehneet, kertokaa se omille lapsillenne iltasadussa.

Kansalaisjärjestöjen kasvava merkitys

Modernin hyvinvointivaltion epävarmuuden problematiikkaa käsittelevässä väitöskirjassani (Lindblom 2002) omaksuin pragmaattisen linjauksen, joka oli mielestäni yhteiskuntatieteellisesti hyvin perusteltu. En käsitellyt yksityisen ja julkisen tahi yksilöllisyyden ja yhteisöllisyyden välisiä vastakkainasetteluja mitenkään virtaviivaisesti ja periaatteellisesti. Ne avautuivat minulle mieluumminkin käytännönläheisellä, ambivalenssilla ja epäjohdonmukaisella tavalla.

Jotta pragmaattisuudesta ei kuitenkaan tulisi dogmia, on nostettava esiin joitakin periaatteita, joita on syytä korostaa lastensuojelujärjestöjä koskevassa ajankohtaisessa keskustelussa. Tässä kirjoituksessa esittämälläni ajatuksilla osallistun tavallaan myös siihen väittelyyn, joka koskee lastensuojelun palvelujen kilpailuttamista.

Lasten hoivaamisen ja lapsiin kohdistuvan valankäytön aralla alueella en olisi ilman vahvoja argumentteja vaihtamassa pitkäaikaisen kunnia- ja kunnian historian omaavia kansalaisjärjestöjä taloudellista tehokkuutta tavoitteleviin yksityisiin toimijoihin. Tämä ei tarkoita kannanottoa sen enempää kilpailua kuin markkinointakaan vastaan, vaan se on nähtävä kysymyksenä siitä, millä kri-

teereillä kilpailu voitetaan. Taloudellinen tehokkuus on yksi varteenotettava näkökohta ja on aivan paikallaan, että kansalaisjärjestöt tulevat paremmin perille kilpailukyvyystään tässä suhteessa. Mutta sitten kun aletaan pohtia edellä esittämiäni luottamuksen, sitoutumisen, intuition sekä myötätunnon piilotiedon ulottuvuuksia, en voi muuta kuin korostaa, miten vaikeasti nämä asiat ovat taseen tuotto- ja kulupuolella euroissa ilmaistavissa.

Modernisoituminen on muuttanut tärkeysjärjestyksiä. Mutta on käynyt niin, että erityisen vaikeata on rahassa mitata niitä asioita, jotka juuri ovat käyneet erityisen tärkeiksi. Tästä yleisestä ilmiöstä seuraa lastensuojelussa, että yhä tärkeämmät ja monimutkaisemmat tapaukset ovat yhä hankalammin tuoteistettavissa. Kilpailutakoon toki tehokkuudessa, mutta mitattakoon kvalitatiivisin perustein.

Ei käy kieltäminen, että asioita näin pohtiessani minulla on kaihtamattoman normatiivisesti näköpiirissäni moderni demokraattinen yhteiskunta, jonka problemaattiseen tulevaisuudenkuvaan kuuluu tarve vahvistaa kansalaisjärjestöjen roolia valtioon, pääomaan ja muihinkin muskeleihin nähden.

KIRJALLISUUS

- ARAJÄRVI, PENTTI: Tämän päivän lapset – ja huomisen. Esitelmä suomalais-venäläisessä lastensuojelun juhlaseminaarissa Pietarissa 11.9.2003
- ARNKIL, TOM ERIK: Verkostotyö – perinnekaluja, uutta ekspertiisiä vai pirullinen juoni? Teoksessa: Helne, Tuula & Hänninen, Sakari & Karjalainen, Jouko (toim.): Seis yhteiskunta – tahdon sisään! SoPhi 80, 2004
- BAUMAN, ZYGMUNT: Notkea moderni. Tampere: Vas-tapaino, 2002
- CRUIKSHANK, BARBARA: The will to empower. Democratic Citizens and Other Subjects. Cornell University Press 1999
- ERÄSAARI, RISTO: Kuinka turvaton on riittävän turvallinen? Polemia-sarjan julkaisu nro 46. Vammala: Kunnallisalan kehittämissäätiö, 2002

- GIDDENS, ANTHONY: Runaway world. London: Profile Books Ltd, 1999
- LINDBLOM, SEppo: Kansankodin tuolla puolen – hyvinvointivaltion tilivelvollisuuden tarkastelua. VATT-julkaisu 34. Helsinki 2002
- LUHMANN, NIKLAS: Political theory in the welfare state. Berlin: Walter de Gruyter & Co., 1990
- OLLILA, EEVA & ILVA, MINNA & KOIVUSALO, MERI (toim.): Kilpailuttaminen sosiaali- ja terveyspolitiikan näkökulmasta. Raportteja 276. Helsinki: Stakes, 2003
- POLANYI, MICHAEL: The tacit dimension. Gloucester, Mass.: Peter Smith, 1983
- PULMA, PANU & TURPEINEN, OIVA: Suomen lastensuojelun historia. Kouvola: Lastensuojelun Keskusliitto, 1987.